

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΤΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΜΟΥ

Ειδικοί Στόχοι της Διδασκαλίας

Με τη διδασκαλία της ενότητας αυτής επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να απολαύσουν ένα από τα ωραιότερα διηγήματα του Βιζυηνού.
- Να διεισδύσουν στον κόσμο του συγγραφέα, στην τεχνική της γραφής του, στην πολυμορφία της γλώσσας του.
- Να εσιιάσουν το αναγνωστικό και ερμηνευτικό τους ενδιαφέρον στα κορυφαία σημεία του διηγήματος.
- Να παρακολουθήσουν την πλοκή, να αναζητήσουν και να σχολιάσουν το στοιχείο της έκπληξης, της αγωνίας και του αινίγματος, κάνοντας αρχή από τον τίτλο του διηγήματος.
- Να εξοικειωθούν με τις αφηγηματικές επιλογές του συγγραφέα, το είδος της αφήγησης, τη χρήση του αφηγηματικού χρόνου, αξιολογώντας την εξέλιξη της ιστορίας με βάση τα αφηγηματικά στοιχεία του κειμένου.

1. Γεώργιος Βιζυηνός (1849-1896): Χρονολόγιο

1849, 8 Μαρτίου: Γεννιέται στη Βιζύη ή Βιζώ ή Βίζα –μια κωμόπολη της ανατολικής Θράκης στο δρόμο που περνώντας από τις Σαράντα Εκκλησιές και την Τσατάλτζα ενώνει την Αδριανούπολη με την Πόλη. Η κωμόπολη αυτή ήταν μικρή και ταπεινή, αλλά είχε ένα ιστορικό παρελθόν που έφτανε έως τα χρόνια των προελληνικών φύλων. Πέρα από αυτό το πλούσιο ιστορικό παρελθόν η Βιζύη χαρακτηρίζεται από μια μεγάλη φυσική ομορφιά: βρίσκεται πάνω σ' έναν ψηλό λόφο που αποτελεί μέρος των δυτικών υπωρειών του Μικρού Αίμου (Στράντζας), και δεσπόζει στη μεγάλη και εύφορη θρακική πεδιάδα που τη διαρρέει ο ποταμός Εργίνος που πηγάζει από τις κατάφυτες χαμηλές υπώρειες της Στράντζας.

Οι γονείς του ήταν άνθρωποι του χωριού· άπραγοι, θρησκευόμενοι και φτωχοί. Η μητέρα του, η Δεσποινιά, γεννημένη το 1827, βρέθηκε σε ηλικία τεσσάρων χρονών ορφανή από πατέρα και μητέρα στο χωριό Τζόγγαρα. Από το χωριό αυτό περνώντας ο Γιώργης ή, όπως τον έλεγαν οι δικοί του, Παπουγιωργάκης –που ήταν πραγματευτής με κάποια περιουσία και με σπίτι δικό του στη Βιζύη– βρήκε τη μικρή Δέσποινα στο σπίτι ενός προύχοντα

του χωριού και μια και ήταν άτεκνος την πήρε μαζί του για παιδί του στη Βιζύη.

Ο πατέρας του, ο Μιχαήλος, γεννήθηκε το 1813, και σε ηλικία δεκατεσσάρων χρονών εγκαταστάθηκε στη Βιζύη, όπου έως το 1834 ασκούσε το επάγγελμα του μπακάλη. Το 1840 αρραβωνιάστηκε με τη Δεσποινιώ και μετά τέσσερα χρόνια παντρεύτηκαν. Τώρα πια έκανε την ίδια δουλειά με τον πεθερό του:πραματευτής.

1854: Γυρνώντας ο πατέρας του μεπραμάτειες από ένα μακρινό ταξίδι από τις ορεινές περιοχές της Βουλγαρίας αρρώστησε και πέθανε από τύφο. Άφησε τέσσερα ορφανά: τον Χρηστάκη που γεννήθηκε το 1846, τον Βιζυηνό, την Αννιώ και στην κοιλιά της μάνας του τον Μιχαήλο. Είχαν αποκτήσει και ένα κορίτσι, την Άννα, που μωρό τη σκότωσε άθελά της η Δεσποινιώ όταν την πήρε ο ύπνος και την πλάκωσε με το σώμα της καθώς τη θήλαζε. Αλλά και των υπολοίπων παιδιών η μοίρα δεν ήταν καλύτερη: ο Χρηστάκης σκοτώθηκε δουλεύοντας ως αγροτικός ταχυδρόμος· η Αννιώ πέθανε μικρή από βαριά αρρώστια· ο Μιχαήλος έπαθε αποπληξία και πέθανε σε ηλικία 41 ετών. Όσο για τον Βιζυηνό, αυτός είχε την τραγικότερη από όλους μοίρα.

1861-1862: Αφού φοίτησε «μετά πολλών διακοπών», όπως αναφέρει ο ίδιος, στο δημοτικό σχολείο της Βιζύης ο αδελφός του Χρηστάκης, που έκανε ήδη τονπραματευτή, τον πήρε μαζί του στην Πόλη και τον έβαλε σ' ένα ραφτάδικο για να μάθει την τέχνη.

Ο ράφτης στον οποίο πήγε να δουλέψει υπήρξε τυραννικός για το Γιωργί, και το ραφτάδικο ήταν γι' αυτόν σαν φυλακή. Έστειλε μηνύματα στη μάνα του και την παρακαλούσε να τον καλέσει πίσω και να τον βάλει να μάθει κάποια ανθρωπινότερη τέχνη. Από το μαρτύριο αυτό –που κράτησε δύο με τρία χρόνια– τελικά τον λύτρωσε ο θάνατος του ράφτη που είχε σαν συνέπεια το κλείσιμο του ραφτάδικου.

1865: Ο Βιζυηνός ζήτησε τότε την προστασία του Κύπριου εμπόρου Τσελεμπή Γιάγκου Γεωργιάδη που πρέπει να τον είχε γνωρίσει στο ραφτάδικο· αυτός τον κράτησε κοντά του δύο έως τρία χρόνια και τον βοήθησε στην αγάπη που ο Βιζυηνός είχε ήδη επιδείξει για τα γράμματα και την εκκλησία. Στην περίοδο αυτή ανήκουν και οι πρώτοι στίχοι του Βιζυηνού.

1867-1868: Συνέπεια του ενδιαφέροντός του για την εκκλησία υπήρξε η μετάβασή του στη Λευκωσία το 1867 με 1868, ως προστατευόμενου και υπο-

τακτικού του αρχιεπισκόπου Κύπρου Σωφρόνιου του Αε, στον οποίο τον συνέστησε μάλλον ο συμπατριώτης του αρχιεπισκόπου Γιάγκος Γεωργιάδης. Στην Κύπρο ο Βιζυηνός φόρεσε το ράσο του αναγνώστη και ετοιμαζόταν για κληρικός, ενώ παράλληλα φοιτούσε στην Ελληνική Σχολή της Λευκωσίας. Η ποιητική του δραστηριότητα εντείνεται, υποκινημένη και από τον έρωτα που νιώθει για ένα νεαρό μελαχρινό κορίτσι, την Ελένη Φυσεντζίδη. Ο Δεσπότης τον τιμωρεί με νηστείες, γονυκλισίες και προσευχές. Ο νεαρός ποιητής προβληματίζεται σχετικά με την επιλογή του ιερατικού σταδίου.

1872, Αρχές Ιουλίου: Απρόοπτη λύση σ' αυτό το πρόβλημα δόθηκε όταν, μέσα στο πλαίσιο της αντιμετώπισης του προβλήματος που δημιούργησε στο Φανάρι το βουλγαρικό σχίσμα, προσκάλεσαν τον Σωφρόνιο στην Πόλη. Σ' αυτό το ταξίδι του ο Δεσπότης διάλεξε ανάμεσα σε πολλά καλογεροπαίδια τον νεαρό Βιζυηνό για συνοδό του. Πηγαίνει για λίγες μέρες στη Βιζύη για να δει –μετά από τέσσερα τουλάχιστον χρόνια– τους δικούς του. Στην Πόλη ήταν τότε συγκεντρωμένοι οι δεσπότες που συμμετείχαν στην τοπική σύνοδο του 1872 κατά την οποία οι Βούλγαροι επρόκειτο να κηρυχθούν σχισματικοί. Ανάμεσα σ' αυτούς ήταν και ο αρχιεπίσκοπος Σύρου Λυκούργος στον οποίο κατέφυγε ο Βιζυηνός εμπιστευόμενος τα σχέδια που έκανε για το μέλλον του. Ο Λυκούργος τον σύστησε στον Γ. Χασιώτη που ήταν την περίοδο εκείνη διευθυντής στο Ελληνικό Λύκειο του Πέρα.

Ο Βιζυηνός τού ζητεί να τεθεί κάτω από την προστασία και την κηδεμονία του. Ο Χασιώτης δέχεται να τον βοηθήσει, και με τη μεσολάβησή του ο Βιζυηνός γράφεται ιεροσπουδαστής στη σχολή της Χάλκης. Στη Χάλκη, παράλληλα με τις σπουδές του, ασχολείται με πιο συστηματικό τρόπο με το γράψιμο της ποίησης. Στη δραστηριότητά του αυτή τον βοηθεί ο τυφλός Φαναριώτης ποιητής, «η τυφλή αηδών του Βοσπόρου», ο Ηλίας Τανταλίδης που δίδασκε Ελληνικά στη Σχολή.

1873, Απρίλιος-Μάιος: Με τη βοήθεια του Τανταλίδη τυπώνει την πρώτη ποιητική συλλογή του, τα *Ποιητικά πρωτόλεια*, που πηγαίνει αμέσως και τα προσφέρει στον Γ. Χασιώτη. Χάρη σ' αυτή τη μικρή συλλογή κερδίζει αρκετές συμπάθειες, και ιδιαίτερα της Ιφιγένειας Συγγρού, χήρας τότε Αντωνιάδη, που μιλά για τον Βιζυηνό στον πάμπλουτο και γνωστό Μαικήνα της εποχής Γεώργιο Ζαρίφη. Παρακινημένος αυτός από τις συστάσεις της, καθώς και από όσα του είχε πει ο Ηλίας Τανταλίδης, ζήτησε να γνωρίσει προσωπικά τον νεαρό ποιητή και του πρόσφερε την προστασία του που μεταφραζό-

ταν σε μια πλούσια χορηγία.

Τέλη Ιουνίου: Εγκαταλείπει τη Χάλκη, βγάζει το ράσο και πηγαίνει στη Βιζύη για να περάσει εκεί το καλοκαίρι. Δεν φορά πια ράσο, είναι ντυμένος κοσμικός· το βασανισμένο ραφτάκι γύρισε τώρα κύριος, με αλλαγμένο πια και το πατρικό όνομά του: δεν είναι πια το Γιωργί του Μιχάλη ή, αργότερα, ο Γιωργής της Μιχαλιέσας, αλλά ο Γεώργιος Μ. Βιζυηνός.

Σεπτέμβριος: Χάρη στη χορηγία πάντα του Γ. Ζαρίφη, κατεβαίνει στην Αθήνα και γράφεται –είκοσι τεσσάρων πια χρονών– μαθητής της τελευταίας τάξης στο γυμνάσιο της Πλάκας. Μαζί του έχει φέρει και ένα επικολυρικό ποίημα, τον *Κόδρο* –που είχε γράψει στη Χάλκη κάτω από την εποπτεία προφανώς του Τανταλίδη– καθώς και μερικά άλλα λυρικά ποιήματα, για να τα εκδώσει στην Αθήνα.

1874, 5 Μαΐου: Πριν τυπώσει τον *Κόδρο*, τον στέλνει στον Βουτσιναίο ποιητικό διαγωνισμό, όπου παίρνει το πρώτο βραβείο, ενώ από τους συνυποψηφίους του ο Άγγελος Βλάχος και ο Κλέων Ραγκαβής παίρνουν έπαινο. Μέσα στον ίδιο μήνα τυπώνεται *Ο Κόδρος*.

18 Ιουνίου: Τελειώνει το Βαθ Γυμνάσιο Αρρένων Αθηνών με βαθμό «κάλλιστα».

Σεπτέμβριος: Γράφεται φοιτητής στη Φιλοσοφική Σχολή. Η κατάσταση, όμως, που επικρατεί εκεί, τον απογοητεύει, γι' αυτό βάζει στο μυαλό του να συνεχίσει τις σπουδές του στο εξωτερικό.

1875, Καλοκαίρι: Ολοκληρώνοντας τις σπουδές του πρώτου έτους, πηγαίνει το καλοκαίρι του 1875 πρώτα στο χωριό του και μετά στην Πόλη, όπου συναντά τον Γ. Ζαρίφη και συζητεί μαζί του τα νέα του σχέδια για σπουδές στο εξωτερικό. Ο Ζαρίφης συμφωνεί.

21 Σεπτεμβρίου: Κατεβαίνει στην Αθήνα για να θεωρήσει το πιστοποιητικό σπουδών του.

Οκτώβριος: Βρίσκεται στο Γκαίτιγκεν της Γερμανίας για να σπουδάσει φιλοσοφία. Από το αποδεικτικό των σπουδών του στη Βασιλική Αυγουσταία Ακαδημία του Γκαίτιγκεν μαθαίνουμε πως από τις 23 Οκτωβρίου 1875 έως τις 21 Φεβρουαρίου του 1877 συμπλήρωσε τρία ακαδημαϊκά εξάμηνα παρακολουθώντας μαθήματα Αρχαίας Ελληνικής και Λατινικής Φιλολογίας, Ιστορίας της Φιλοσοφίας, Φιλοσοφίας της Φύσεως, Λογικής, Ψυχολογίας, Ερμηνευτικής και Κριτικής από τους φημισμένους πανεπιστημιακούς δασκάλους Saupre, Baumann και Lotze.

1876, 13 Μαΐου: Συμμετέχει και πάλι στον Βουτσιναίο διαγωνισμό με τη συλλογή *Άραις, Μάραις, Κουκουνάρις* και παίρνει πάλι το πρώτο βραβείο! Στη συλλογή αυτή προσθέτει μερικά νεότερα ποιήματα και της δίνει τον επισημότερο τίτλο *Βοσπορίδες Αύραι*: μετά από συνεννόηση με τον Τανταλίδη προσπαθεί να την τυπώσει με το σύστημα της εγγραφής συνδρομητών που συνηθιζόταν την εποχή εκείνη, αλλά τελικά οι *Βοσπορίδες Αύραι* δεν τυπώνονται.

1877, Μάρτιος: Μετακινείται από το Γκαίτιγκεν στη Λειψία για να συνεχίσει τις σπουδές του στο εκεί Πανεπιστήμιο. Από τις 30 Μαΐου 1877 έως τις 6 Αυγούστου 1878 συμπλήρωσε σύμφωνα με το βιβλιάριο των σπουδών του και εδώ τρία ακαδημαϊκά εξάμηνα παρακολουθώντας τις παραδόσεις των Wundt, Drobisch, Ribbet κ.ά.

6 Ιουνίου: Παίρνει έπαινο στον τελευταίο Βουτσιναίο διαγωνισμό με τη συλλογή του *Εσπερίδες*.

1878: Μετά από τρία χρόνια συνεχούς παραμονής στη Γερμανία έρχεται στην Ελλάδα: πρώτα περνά από τη Βιζύη και βλέπει τους δικούς του, τη μάνα του· μετά πηγαίνει για λίγο στην Πόλη, συναντά τον Ζαρίφη, προσκυνά τον τάφο του πεθαμένου πια δασκάλου του, του Ηλία Τανταλίδη· καταλήγει στην Αθήνα όπου προσπαθεί να γνωριστεί με τους εκεί φιλολογικούς κύκλους.

1879: «Ο Άραψ και η κάμηλος αυτού»: το πρώτο δημοσιευμένο παιδικό διήγημά του (*Διάπλασις των παιδών*).

1880, Απρίλιος: Γυρίζει και πάλι στο Γκαίτιγκεν. Φοιτά για έναν ακόμη χρόνο στο Γεώργιο Αυγουσταίο Πανεπιστήμιο και γράφει τη διδακτορική διατριβή του.

1881, Αρχές του έτους: Υποβάλλει τη διατριβή του με τον τίτλο «Das Kinderspiel in Bezug auf Psychologie und Pädagogik» (Το παιχνίδι υπό έποψη ψυχολογική και παιδαγωγική). Η διατριβή εγκρίνεται και τυπώνεται, με έξοδα πάντα του Ζαρίφη, τον ίδιο χρόνο στη Λειψία.

Μάιος: Ταξίδι στο Σαμάκοβο. Αρχίζει να εκδηλώνει ενδιαφέρον για το μεταλλείο.

1882, Ιανουάριος: Έρχεται στην Αθήνα για να φύγει και πάλι, για το

Παρίσι αυτή τη φορά, τον Μάιο. Εκεί γνωρίζει τον Δ. Βικέλα και απ' αυτόν τη Juliette Lambert-Adam που εξέδιδε τη *Nouvelle Revue*, τον μαρκήσιο de Queux de Saint-Hilaire και άλλους πολλούς εκπροσώπους των γραμμάτων.

1883, Αρχές του έτους: Βρίσκεται στο Λονδίνο όπου γνωρίζεται με τον πρεσβευτή, φιλόσοφο Πέτρο Βράιλα-Αρμένη. Είναι η εποχή που ο Βιζυηνός έχει αρχίσει να γράφει τα διηγήματά του. Εδώ πρέπει να έγραψε το πρώτο –ως προς τη σειρά δημοσίευσης τουλάχιστον– διήγημα: «Το αμάρτημα της μητρός μου», που το στέλνει πρώτα στην Lambert-Adam μέσω Βικέλα –και δημοσιεύεται μεταφρασμένο στα γαλλικά στη *Nouvelle Revue* τον Μάρτιο του ίδιου έτους– και αμέσως μετά, τον ίδιο μήνα, το στέλνει στο περιοδικό *Εστία*, όπου δημοσιεύεται σε δύο συνέχειες στις 10 και 17 Απριλίου.

21 και 28 Αυγούστου: «Μεταξύ Πειραιώς και Νεαπόλεως» (*Εστία*).

23 Οκτωβρίου-6 Νοεμβρίου: «Ποίος ήταν ο φονεύς του αδελφού μου» (*Εστία*).

Στο Λονδίνο ετοιμάζει και μάλλον ολοκληρώνει την επί υφηγεσία διατριβή του που θα τυπωθεί τον επόμενο χρόνο στην Αθήνα με τίτλο *Η φιλοσοφία του Καλού παρά Πλωτίνω*. Επίσης, τους τελευταίους μήνες του 1883 εκδίδει με έξοδα του Γ. Ζαρίφη, σε πολυτελέστατη έκδοση του Trübner, τη νέα συλλογή ποιημάτων του, *Αττίδες Αύραι*.

1884, Τέλη Μαρτίου: Επιστροφή στην Αθήνα.

1-29 Ιανουαρίου: «Αι συνέπειαι της παλαιάς ιστορίας» (*Εστία*).

1 και 2 Μαΐου: «Πρωτομαγιά» (*Ακρόπολις*).

17 Ιουνίου-1 Ιουλίου: «Το μόνον της ζωής του ταξείδιον» (*Εστία*).

Νοέμβριος-Δεκέμβριος: «Ο Τρομάρας» (*Διάπλασις των παιδων*). *Η φιλοσοφία του Καλού παρά Πλωτίνω* (Εν Αθήναις). *Αττίδες Αύραι* (Εν Λονδίνω, δευτέρα και τρίτη –«δημώδης» έκδοσις).

1885: Υποβάλλει στη Φιλοσοφική Σχολή την επί υφηγεσία διατριβή του, και στις 6 Φεβρουαρίου του 1885 δίνει μπροστά στους καθηγητές της Σχολής το καθιερωμένο μάθημα που έχει τη σημασία της προφορικής δοκιμασίας. Ανακηρύσσεται παμψηφεί υφηγητής και του δίνεται άδεια διδασκαλίας στο μάθημα της Ιστορίας της Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο. Διδάσκει σε γυμνάσια τα φιλοσοφικά μαθήματα. Δημοσιεύει σε δύο τεύχη το *Ψυχολογικά μελέται επί του Καλού*, καθώς και ένα σχολικό εγχειρίδιο: *Στοιχεία Λογικής*.

1886: Αναζωπυρώνεται το ενδιαφέρον του για το μεταλλείο. Κάνει ταξίδια στο Σαμάκοβο μαζί με τον αδελφό του. Κατεβαίνει δεμένος με σχοινιά στο βάθος των εγκαταλειμμένων στοών για να πάρει δείγματα που τα στέλνει στην Αγγλία και Γαλλία αναζητώντας χρηματοδότη, χωρίς κανένα τελικό αποτέλεσμα.

1888, 6-27 Αυγούστου: «Οι Καλόγεροι και η λατρεία του Διονύσου εν Θράκη» (*Εβδομάς*).

Σεπτέμβριος: Κυκλοφορεί το δεύτερο σχολικό εγχειρίδιο, *Στοιχεία Ψυχολογίας*.

19 Οκτωβρίου: «Αι εικαστικά τέχνη κατά την Αε εικοσιπενταετηρίδα του Γεωργίου Αε» (*Εφημερίς*).

1889, Απρίλιος: Αποτυγχάνει στον Αε Φιλαδέλφειο διαγωνισμό.

15 Οκτωβρίου: Το τελευταίο του ταξίδι στη Βιζύη.

1890: Διορίζεται καθηγητής της δραματολογίας ή, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Ν. Βασιλειάδη, «διευθυντής του Δραματικού τμήματος», στο Ωδείο Αθηνών. Συνεργάζεται με φιλολογικά και ιστορικά άρθρα του στο «Λεξικόν Εγκυκλοπαιδικόν» Μπαρτ και Χιρστ.

Αύγουστος-Σεπτέμβριος: Άρρωστος από «νόσημα του μυελού»: ακολουθώντας τη συμβουλή των γιατρών πηγαίνει για λουτρά στο Gastein που βρίσκεται στις κεντρικές Άλπεις της Αυστρίας. Επιστρέφοντας δεν δίνει την εντύπωση πως η κατάστασή του έχει βελτιωθεί: έχει μιαν υπερβολική νευρική κατάσταση, πολύ συχνά ξαγρυπνά, δουλεύει με αφύσικη ένταση: διδάσκει στο Ωδείο, γράφει μια μελέτη για την Ιστορία της Φιλοσοφίας του Zeller, μεταφράζει τις γνωστότερες ευρωπαϊκές μπαλάντες –ή Βαλλίσματα, σύμφωνα με τη δική του απόδοση του όρου. Βρίσκεται μέσα σε μια παραφορά.

1892: Ξεσπά το πάθος του για τη δεκατετράχρονη Μπετίνα Φραβασίλη και, παράλληλα, η φρενοβλάβειά του.

14 Απριλίου: κλείνεται στο Δρομοκαΐτειο.

9 Ιουλίου: Θάνατος του αδελφού του Μιχαήλου από αποπληξία.

1894: «Ανά τον Ελικώνα / Βαλλίσματα» (*Εικονογραφημένη Εστία*).

1895, 28 Απριλίου-16 Μαΐου: «Ο Μοσκόβ-Σελήμ» (εφ. *Εστία*).

1896, 15 Απριλίου: Πεθαίνει στο Δρομοκαΐτειο «συνεπεία μαρασμού, τελευταία περίοδος προϊούσης Γενικής Παραλύσεως».

16 Απριλίου: Κηδεύεται στο Αε Νεκροταφείο Αθηνών με δημόσια δαπάνη.

Βαγγέλης Αθανασόπουλος, *Οι μύθοι της ζωής και του έργου του Γ. Βιζυηνού*,
Εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1996

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΝ ΤΩΝ ΔΙΗΓΗΜΑΤΩΝ

1. «Το αμάρτημα της μητρός μου», *Εστία*, Εα, αρ. 380, 10 Απριλίου 1883, σσ. 225α-229β, και αρ. 381, 17 Απριλίου 1883, σσ. 241α-247α.

2. «Μεταξύ Πειραιώς και Νεαπόλεως», *Εστία*, ΙΣΤαε, αρ. 399, 21 Αυγούστου 1883, σσ. 528β-535β, και αρ. 400, 28 Αυγούστου 1883, σσ. 541α-548β.

3. «Ποίος ήτον ο φονεύς του αδελφού μου», *Εστία*, ΙΣΤαε, αρ. 408, 23 Οκτωβρίου 1883, σσ. 669α-677β, αρ. 409, 30 Οκτωβρίου 1883, σσ. 685α-689β, και αρ. 410, 6 Νοεμβρίου 1883, σσ. 701α-707β.

4. «Αι συνέπειαι της παλαιάς ιστορίας», *Εστία*, ΙΖαε, αρ. 418, 419, 420, 421 και 422, της 1, 8, 15, 22 και 29 Ιανουαρίου 1884, σσ. 1α-8α, 17α-24β, 33α-41β, 49α-53α και 65α-68α.

5. «Πρωτομαγιά», εφ. *Ακρόπολις*, 1 και 2 Μαΐου 1884, σ. 1.

6. «Το μόνον της ζωής του ταξίδιον», *Εστία*, ΙΖαε, αρ. 442, 17 Ιουνίου 1884, σσ. 385α-391α, αρ. 443, 24 Ιουνίου 1884, σσ. 403α-407β, και ΙΗαε, αρ. 444, 1 Ιουλίου 1884, σσ. 417α-421β.

7. «Διατί η μηλιά δεν έγεινε μηλέα», *Εβδομάς*, αρ. 48, 27 Ιανουαρίου 1885, σσ. 37α-39α.

8. «Ο Μοσκώβ-Σελήμ», *Εστία*, επιφυλλίδες (σ. 4) από 28 Απριλίου έως 14 Μαΐου 1895.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. Γ. Βιζυηνού, *Τα Άπαντα*, πρόλογος Σπύρου Μελά, Εισαγωγή Κλ. Παράσχου - Κ. Μαμώνη, επιμέλεια Κ. Μαμώνη, Εκδοτικός οίκος Βίβλος, 1955.
2. Γ.Μ. Βιζυηνός, *Νεοελληνικά Διηγήματα*, επιμέλεια: Παν. Μουλλάς, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Ερμής, Αθήνα 1980.
3. Γ.Μ. Βιζυηνού, *Τα Διηγήματα*, Φιλολογική επιμέλεια: Βαγγέλης Αθανασόπουλος, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη: Νεοελληνική Βιβλιοθήκη (Γενική φιλολογική εποπτεία: Απόστολος Σαχίνης), τ. 14, Αθήνα, 1991.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

- Νικόλαος Ι. Βασιλειάδης, «Ο ποιητής Γεώργιος Βιζυηνός» (Αναδημοσίευση από το *Εθνικόν Ημερολόγιον* Κωνστ. Φ. Σκόκου, Έτος 9ον, 1894, σσ. 297-313, του «Γεώργιος Μ. Βιζυηνός. Ο Έλλην Γκυ δε Μωπασσάν»), «Η τρέλλα του ποιητού», «Σελίδες Δρομοκαϊτείου», *Εικόνες Κωνσταντινούπολεως και Αθηνών*, Εν Αθήναις, Τυπογραφείον «Εστία» Κ. Μάισονερ και Ν. Καργαδούρη, 1910, σσ. 301-339.
- Κωστής Παλαμάς, «Βιζυηνός», *Άπαντα*, τ. Βα, Μπίρης, [χ. χρ.], σσ. 150-162, και: «Γεώργιος Βιζυηνός», στο ίδιο, τ. Ηα, [χ. χρ.], σσ. 484-502.
- Γεώργιος Χασιώτης, «Γεώργιος Βιζυηνός», *Βυζαντιναί σελίδες*, τόμ. Αα, Αι Προγκηπόννησοι, Εν Αθήναις, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, 1910, σσ. 256-279.
- Αντώνης Γιαλούρης, *Στερνοί φαναριώτες λόγιοι. Γεώργιος Βιζυηνός. Ο άνθρωπος και το έργο του*, Κριτικό σημείωμα, Ανατύπωση από το περιοδικό *Ρυθμός*, Πειραιάς, 1934.
- Γ. Βαλέτας, «Φιλολογικά στο Βιζυηνό», *Θρακικά*, Ηα, 1937, σσ. 211-304.
- Νικόλ. Β. Τωμαδάκης, «Η βιογράφηση του Βιζυηνού», *Κυπριακά Γράμματα*, Έτος Αα, αρ. 19-20, Λευκωσία, 15 Ιουν.-1 Ιουλ. 1935, σσ. 597-599.
- Κώστας Κόντος, *Γεώργιος Βιζυηνός. Κριτική ανάλυση του έργου του*. (Ανατύπωσις εκ του Περιοδικού *Νέον Κράτος* τεύχη 15ον, 16ον, 17ον και 18ον), Αθήναι, Τύποις «Πυρσού», 1939, σσ. 36.
- Άγγελος Σικελιανός, «Γεώργιος Βιζυηνός», *Ελεύθερα Γράμματα*, περίοδος Γα, Χριστούγεννα 1949, σσ. 246-262.
- Μαρίνος Ξηρέας, *Άγνωστα βιογραφικά στοιχεία και κατάλοιπα του Βιζυηνού*, Λευκωσία - Κύπρος, 1949, σσ. 82.
- Τάκης Ακρίτας, *Γεώργιος Βιζυηνός (Ο Θρακιώτης ποιητής που τραγούδησε*

- την Ελλάδα), Αθήνα, 1952, σσ. 85.
- Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, «Γεώργιος Βιζυηνός (1849-1896)», (Εισαγωγή στο *Γεώργιος Βιζυηνός*, Επιμέλεια Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου, Βασιική Βιβλιοθήκη, 18, «Αετός», Αθήνα 1954, σσ. 7-36· ²1960, Εκδοτικός οίκος Ιωάννου Ν. Ζαχαροπούλου, σσ. 3-32).
- Ευάγγ. Γ. Καμαρινάκης, *Ο Γ. Βιζυηνός. Η ζωή του, ο άνθρωπος, η θέση του στα Νεοελληνικά Γράμματα. Βασικά γνωρίσματα του έργου του*, Εταιρεία Θρακικών μελετών, Αθήνα, 1961.
- Άλκης Θρούλος, *Μορφές της ελληνικής πεζογραφίας*, τ. 2, Δίφρος, Αθήνα, 1963, σσ. 9-44.
- Κυριακή Μαμώνη, *Βιβλιογραφία Γ. Βιζυηνού (1873-1962) / Ανέκδοτα ποιήματα από το χειρόγραφο. «Λυρικά»*, Ανάτυπον εκ του 29ου τόμου του *Αρχείου του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού* (1963), Αθήνα, 1963, σσ. 131.
- Της ίδιας, «Γεώργιος Βιζυηνός», *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού θησαυρού*, τ. 32 (1966), σσ. 464-468· «Το Ξενοκράτειον κληροδότημα. Ο Γ. Βιζυηνός και τα σχολεία της Αν. Θράκης», Αθήνα, ΟΓæ-ΟΔæ (1973), σσ. 379-401· «Η ακαδημαϊκή σταδιοδρομία του Βιζυηνού», *Θρακικά Χρονικά*, 30 (1973), σσ. 57-59· «Το ποιητικό έργο του Γεωργίου Βιζυηνού», *Θρακικά Χρονικά*, 39 (1984), σσ. 42-50.
- Απόστολος Σαχίνης, «Το διήγημα του Γ.Μ. Βιζυηνού», *Επιστημονική Επετηρίς της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, 10 (1968), σσ. 311-361 [= «Γεώργιος Βιζυηνός», *Παλαιότεροι πεζογράφοι*, Βιβλιπωλείον της «Εστίας», Αθήνα, ¹1973, ²1982, σσ. 117-186].
- Πέτρος Χάρης, «Γεώργιος Βιζυηνός», *Έλληνες πεζογράφοι*, 3, Βιβλιπωλείον της «Εστίας», 1968, σσ. 27-28.
- Κ. Μητσάκης, *Αναδρομή στις ρίζες: Γεώργιος Βιζυηνός*, Αθήνα, «Ελληνική Παιδεία», 1977 [= *Πορεία μέσα στο χρόνο / Μελέτες Νεοελληνικής Φιλολογίας*, Εκδόσεις Φιλιπότη, Αθήνα, 1982, σσ. 101-123].
- Παν. Μουλλάς, «Το νεοελληνικό διήγημα και ο Γ.Μ. Βιζυηνός» (Εισαγωγή στο: Γ.Μ. Βιζυηνός, *Νεοελληνικά Διηγήματα*, Επιμέλεια Παν. Μουλλάς, *Ερμής*, Αθήνα, 1980, σσ. ιξ-ρλστæ).
- Μιχάλης Χρυσανθόπουλος, «Μεταξύ φαντασίας και μνήμης: «Το μόνον της ζωής του ταξίδιον» του Γ.Μ. Βιζυηνού», περ. *Ο Πολίτης*, 38 (1980), σσ. 64-69. Του ίδιου, «Reality and imagination: the use of history in the short stories of Yeoryios Viziinos», στο Rod. Beaton (έκδ.), *The Greek Novel: A.D. 1-1985*, London, Croom Helm, 1988, σσ. 11-22.
- Καλ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, *Λαογραφικές μαρτυρίες Γεωργίου*

- Βιζυηνού, Αθήνα, 1982, σσ. 142.
- Massimo Peri, «Το πρόβλημα της αφηγηματικής προοπτικής στα *Διηγήματα* του Βιζυηνού», *Ελληνικά*, τόμ. 36ος (1985), τεύχ. 2ον, σσ. 286-316.
- Gerhard Einrich, «Ποίος ήταν ο φονεύς του αδελφού μου: Παρατηρήσεις πάνω στο διηγηματικό τρόπο του Γεωργίου Βιζυηνού», *Θρακικά Χρονικά*, 40 (1985), σσ. 5-9.
- Γ. Καιροφύλλας, «Γ. Βιζυηνός», *Αυτοί οι ωραίοι τρελοί*, Φιλιππότης, Αθήνα, 1986, σσ. 45-76.
- William F. Wyatt, «Vizyenos and His Characters», *Journal of Modern Greek Studies*, 5, 1 (1987), σσ. 47-64.
- (Γεώργιος Βιζυηνός), *Ανά τον Ελικώνα (Βαλλίσματα)*, Πρόλογος Στ. Ιωαννίδη, *Θρακικά Χρονικά*, 42 (1987-1988), σσ. 37-75.
- Ε.Ν. Μόσχος, «Ο Βιζυηνός στα αγγλικά», *Νέα Εστία*, 1473 (15-11-1988), σσ. 1728-1729.
- Θανάσης Μουσόπουλος, «Ο Κωστής Παλαμάς για το Γεώργιο Βιζυηνό», *Θρακικά Χρονικά*, 42 (1987-1988), σσ. 32-36.
- Georgios Vizyenos, *My Mothers's Sin and Other Stories*, Translated from the Greek by William F. Wyatt, Jr., (Foreword by Roderick Beaton), Published for Brown University Press by University Press of New England, Hanover and London, 1988.
- Γ.Μ. Βιζυηνός, *Τα Διηγήματα*, Φιλολογική επιμέλεια: Βαγγέλης Αθανασόπουλος, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, Νεοελληνική Βιβλιοθήκη: Γενική φιλολογική εποπτεία: Απόστολος Σαχίνης, Αθήνα, 1991, σσ. 390.
- Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου, *Ο Γεώργιος Βιζυηνός ως Ποιητής και Διηγηματογράφος*, Αθ. 1947.
- Κώστας Στεργιόπουλος, «Γεώργιος Βιζυηνός»: ΙΔ., *Η Νεοελληνική Αφηγηματική Πεξογραφία: Περίληψη των Μαθημάτων...*, τ. 1. [*Τα Πρώτα Έργα και οι Πρώτοι Σημαντικοί Πεξογράφοι*], Ιωάννινα: Πανεπιστήμιον Ιωαννίνων, 1977, σσ. 93-106.
- Γιώργος Βελουδής, «Βιζυηνός και Άουερμπαχ» (1980): ΙΔ., *Μονά Ζυγά*, Γνώση, 1992, σσ. 37.
- Γιώργος Παγανός, «Γεώργιος Βιζυηνός»: ΙΔ., *Η Νεοελληνική Πεξογραφία: Θεωρία και Πράξη* [τ. 1], Θεσσαλονίκη: Κώδικας, Φιλολογικά, 1983, σσ. 71-77.
- Κώστας Στεργιόπουλος, «Ο Βιζυηνός και το Διήγημα» [1985]: ΙΔ., *Περιδιάβαζοντας*, τ. 2. [*Στο Χώρο της Παλιάς Πεξογραφίας μας*], Κέδρος, 1986, σσ. 36-51.
- Βαγγέλης Αθανασόπουλος, *Οι Μύθοι της Ζωής και του Έργου του Γ. Βιζυη-*

- νού, εκδ. Καρδαμίτσα, 1992.
- Χριστόφορος Μηλιώνης, «Γεώργιος Βιζυηνός»: *Γράμματα και Τέχνες*, περ. 3, αρ. 75 (Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1995), σσ. 29-
- Κώστας Στεργιόπουλος, «Γεώργιος Βιζυηνός» [παρουσίαση-ανθολόγηση]: ΑΑ.VV., *Η Παλαιότερη Πεζογραφία μας: Από τις Αρχές της ως τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο*, τ. 5 [1880-1900], επιμ.-εισαγ. Κώστας Στεργιόπουλος, εκδ. Σοκόλη, 1997, σσ. 34-113.

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ

- Νίκος Ξυδάκης, *Το Αμάρτημα της μητρός μου*, Γεωργίου Βιζυηνού, Lyra, (Μουσική που πρωτογράφηκε το 1996 για το «Αμάρτημα της μητρός μου» του Γ. Βιζυηνού που είχε παρουσιαστεί στο Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος από τον Θοδωρή Γκόνη).

ΘΕΑΤΡΟ

- Το *αμάρτημα της μητρός μου* συμπεριλήφθηκε στην παράσταση του θεάτρου Σφενδόνη «Μορφές από το έργο του Βιζυηνού» – παράσταση για ένα μόνο ηθοποιό, που ανέβηκε το Μάη του 1993 σε σκηνοθεσία Δήμου Αβδελιώδη με την ηθοποιό Άννα Κοκκίνου.

ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ

- Περιοδικό *Διαβάζω*, αριθ. 278, 8-1-1992.
- Περιοδικό *Ενδοχώρα*, Συναξάρι Γεωργίου Μ. Βιζυηνού, 100 έτη από τον θάνατό του, τεύχος 3 (48), Αλεξανδρούπολη, Δεκέμβριος 1996 (έτος Γ. Βιζυηνού).
- Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου για τη ζωή και το έργο του Γεωργίου Βιζυηνού*, Κομοτηνή, 28-30 Μαρτίου 1997, Δήμος Κομοτηνής σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού και το Υπουργείο Μακεδονίας - Θράκης με την υποστήριξη του Οργαν. Πολιτιστικής Πρωτεύουσας, Θεσσαλονίκη 1997.
- Ελληνική Δημιουργία, τόμ. 4ος, τεύχ. 40, 1 Οκτωβρίου 1949· *Θρακικά Χρονικά*, αρ. 17-18, Χειμώνας-Ανοιξη 1965· *Τετράδια «Ευθύνης»*, τόμ. 29, 1988· *Διαβάζω*, αρ. 278 (8-1-92).

2. Το κλίμα της πνευματικής μας ζωής ως τη στιγμή

που εμφανίζεται το έργο του Βιζυηνού

Ας δούμε όμως, πολύ σύντομα, ποιο ήταν το κλίμα της πνευματικής μας ζωής μέσα στον ΙΘα αιώνα, ως τη στιγμή που εμφανίζεται το έργο του Βιζυηνού, κι εννοώ εδώ το πεζογραφικό έργο του *μεγάλου* Θρακιώτη συγγραφέα. Όλος ο ΙΘα αιώνας είναι ένας αιώνας που τον χαρακτηρίζει πέρα για πέρα ο ρομαντικός τρόπος σκέψης και δράσης. Αυτό δε μας εκπλήσσει, τη στιγμή που επισημαίνεται η επιβίωση ορισμένων ρομαντικών στοιχείων και σήμερα ακόμη στο γενικότερο νεοελληνικό βίο. Ο ρομαντισμός ως λογοτεχνικό κίνημα ήρθε βέβαια από έξω, υπήρχαν όμως και οι προϋποθέσεις για μια γνήσια ελληνική συντήρηση και ανάπτυξη του ρομαντικού κινήματος στον τόπο μας. Στο χώρο της πεζογραφίας έδωσε το καθαρευουσιάνικο ιστορικό μυθιστόρημα και ουσιαστικά στέρεψε. Όταν έκανε την εμφάνισή της η λεγόμενη γενιά του '80, δηλαδή η γενιά του Παλαμά, ο ρομαντισμός ως ιδεολογία, κι αν ακόμη δεν είχε ξεφλήσει εντελώς, στο χώρο τουλάχιστο της λογοτεχνίας είχε αποτύχει παταγωδώς. Έτσι η γενιά του '80, στην οποία ανήκε και ο Βιζυηνός, βρέθηκε στην ανάγκη να αρχίσει από το άλφα, όχι φτιάχνοντας –εδώ ήταν το λάθος της– μια νέα γλώσσα, αλλά δουλεύοντας τη γλώσσα του λαού για να την υψώσει σε άρτιο εκφραστικό όργανο. Αξιοσημείωτο είναι ότι από τους πεζογράφους της γενιάς αυτής οι πιο σημαντικοί, αυτοί που συνήθως αποκαλούνται *πατέρες* του νεοελληνικού διηγήματος, ο Γ. Βιζυηνός (1849-1896), ο Α. Παπαδιαμάντης (1851-1911) και ο Α. Καρκαβίτσας (1865-1922), είναι και οι τρεις τους καθαρευουσιάνοι. Ο Παπαδιαμάντης έμεινε πιστός στην καθαρεύουσα σε όλη του τη ζωή. Άλλο ζήτημα, αν η καθαρεύουσα του Παπαδιαμάντη έχει μια τέτοια στίλβη, που το ψυχρό γλωσσικό υλικό μετουσιώνεται τελικά σε υψηλή ποίηση. Η περίπτωση Παπαδιαμάντη μάς βάζει όμως σε σκέψεις. Ό,τι γράφτηκε στην καθαρεύουσα δεν είναι πάντοτε για πέταμα, όπως ό,τι γράφτηκε στη δημοτική, ιδίως στην περίοδο του «Νουμά», δεν είναι γι' αυτό μόνο αναμφισβήτητης λογοτεχνικής ποιότητας. Καιρός είναι να γίνει κάποτε και ο απολογισμός της καθαρεύουσας από την άποψη αυτή. Συμπέρασμα: Ο προικισμένος λογοτέχνης, ο σφραγισμένος αν θέλετε, από τη μοίρα, κι από το πιο ακατάλληλο γλωσσικό υλικό, όπως η καθαρεύουσα, θα φτιάξει το προσωπικό του όργανο για να εκφραστεί.

Κ. Μητσάκης, *Πορεία μέσα στο χρόνο*, Εκδ. Φιλιππότη, 1982, σσ. 104, 105

3. Ο διηγηματογράφος Βιζυηνός

1. ...ο Βιζυηνός πολύ τελειότερον του ποιητού των επικολυρικών και των

ερωτοσατυρικών στίχων είναι ο διηγηματογράφος ποιητής. Η γη της Θράκης, εις την φύσιν και την ιστορίαν της οποίας συνεκεντρώθη ό,τι λαμπρότερον και ωραιότερον, ό,τι ζοφερότερον και σπαρακτικώτερον έχει να επιδείξει η Ανατολή, η μαγική αύτη πυξίς, μέσα εις την οποίαν περιφυλάσσονται ανεκτίμητα κειμήλια του εθνικού βίου και της ποιητικής εμπνεύσεως από της μυριοποθήτου βασιλίσσης, της Σταμπούλ, μέχρι της πτωχικής και μαρτυρικής Βιζύης, όπου εγεννήθη ο ποιητής, γοργώς, παροδικώς, αλλά με καινοπρεπή ζωηρότητα, εμφανίζεται μέσα εις τα διηγήματα εκείνα, όσον το επιτρέπουν τα στενά όρια του είδους...

Εις τα διηγήματα του Βιζυηνού εναρμόνιον αποτελούσι κράμα τα αναπτυσσόμενα πράγματα και το υποκείμενον του αναπτύσσοντος αυτά συγγραφέως, αχωρίστου εξ αυτών και εξηγούντος και νόημα παρέχοντος εις εκείνα. Εις τα διηγήματα αυτά, εντυπώσεις και αναμνήσεις των παιδικών χρόνων, της νεανικής ηλικίας, ως είδος τι οικογενειακών απομνημονευμάτων, το πρόσωπον του συγγραφέως, εξερχόμενον επί της σκηνής, διαδραματίζει ουσιώδες μέρος· διά τούτο και η αλήθεια αυτών έχει τι το οικειόν και το ψηλαφητόν, το αρρήτως ειλικρινές, το προκαλούν ευθύς εξ αρχής την εμπιστοσύνην, το επιτείνουν την συγκίνησιν...

Ενώ τα διηγήματα του Παπαδιαμάντη προβαίνουν σχεδόν χωρίς δέσιν τινα και λύσιν, και τα διηγήματα του Καρκαβίτσα, μάλλον περίτεχνα, μετέχουσιν ουχ ήττον λυρικής τινος εξάρσεως και απλότητος, αι ιστορίαι του Βιζυηνού, πλεκόμεναι διά συγκρούσεων και περιπετειών, λύονται και δραματικώς. Το «Αμάρτημα της μητρός μου» είναι δράμα, και με κάθαρσιν μάλιστα.

Κωστής Παλαμάς, *Το ελληνικόν διήγημα*, Άπαντα, Τα πρώτα κριτικά, σσ. 157-159

2. Η πριν από το Βιζυηνό νεοελληνική μυθιστοριογραφία έπαιρνε τα πρότυπά της από το ιστορικό μυθιστόρημα του Walter Scott κι από τα χειρότερα συχνά επιφυλλιδογραφικά κατορθώματα της γαλλικής παραγωγής. Ο περίπλοκος μύθος ή η λυρική αισθηματολογία ήταν το κέντρο του βάρους της. Φεουδαρχική αρχοντιά, πολέμαρχοι και μαρκήσιοι και βαρόνοι και κόμητες, τραγικές περιπέτειες με τραγικότερα νόθα παιδιά, εραστής φορτωμένοι όλες τις δυστυχίες του κόσμου, χωρίς λόγο, έτσι για το κέφι του πεζογράφου και του κοινού, πολιτικές μηχανορραφίες, κοινωνικές δολοπλοκίες, ήθη και έθιμα βαρβάρων λαών και γενναιοτάτες δόσεις μυστήριου κι αγωνίας έθρεφαν τη φιλαναγνωστική μανία όχι μονάχα των απαιδευτων, μα και των πλουσιότερα μορφωμένων κύκλων. Βέβαια, είχε ήδη κυκλοφο-

ρήσει σ' επανειλημμένα τυπώματα ο χαριτωμένος εκείνος «Παπα-Τρέχας» του Κοραή, είχε δημοσιευτεί στην «Πανδώρα», το σοφό περιοδικό, και σε τόμο ξεχωριστό ο και σήμερ' αξιολογότατος «Θάνος Βλέκας» του Παύλου Καλλιγά, είχαν διαβαστεί με πολλή αγάπη οι «Κρητικοί γάμοι» του Ζαμπέλιου, είχε ξεσηκώσει θύελλες «Η πάπισσα Ιωάννα» του Ροΐδη, είχε υμνηθεί περισσότερο ίσως από όσο του άξιζε ο «Λουκής Λάρας» του Βικέλα, μα όλα τούτα δεν ήταν παρά σταλαματιές, θολές κιόλας κάποτε, μέσα στην απέραντη θάλασσα της ανεύθυνης και ασύδοτης προχειρογραφίας. Ο Βιζυηνός, θεμελιώνοντας τη διηγηματογραφική του παραγωγή, δεν έχει κανένα νεοελληνικό πρότυπο μπροστά του, δε βρίσκει καμιά παράδοση άξια να την πλουτίσει με τη δική του προσωπικότητα. Πρέπει ν' αρχίσει από την αρχή. Μα έχει ήδη γνωρίσει ένα σωρό ξένα πρότυπα. Έχει ζήσει το ευρωπαϊκό κλίμα του τελευταίου τέταρτου του περασμένου αιώνα κι έχει παρακολουθήσει τη γενναία στροφή από το μυθιστόρημα το ρομαντικό προς το κοινωνικό και ψυχογραφικό μυθιστόρημα. Έχει συνεπαρθεί από τη δραματική μεγαλοφυΐα του Ίψεν. Έχει νιώσει, τέλος, πως μια τέχνη καινούρια πλάθεται ολόγυρά του, όπου η εξωτερική περιπέτεια δε λογαριάζεται, όπου ο άνθρωπος παίζει τον πρώτο ρόλο. Η φιλοσοφική του σπουδή, από την άλλη μεριά, τον έχει συνηθίσει να προσέχει τα ψυχικά φαινόμενα, την κίνηση και την περιπέτεια την εσωτερική, της ψυχής, κι έτσι του είναι ευκολότερο να οικειωθεί το νόημα της νέας σχολής του μυθιστορημάτος.

I.M. Παναγιωτόπουλος, «Γεώργιος Βιζυηνός», *Βασική Βιβλιοθήκη*, αριθ. 18, Εκδόσεις I. Ζαχαρόπουλου, Αθήναι, 1959, σσ. 26, 27.

4. Το διήγημα

Στο διήγημα ο Βιζυηνός έδειξε πως ένιωσε ελεύθερος κατά πολλούς τρόπους: κατ' αρχήν εξ αιτίας των δυνατοτήτων που πρόσφερε το είδος για μια κλιμάκωση δραματική που τόσο τον είλκυε, καθώς και για μιαν άντληση του αφηγηματικού υλικού του από τις παραδόσεις αλλά και από τις δικές του αναμνήσεις, οι οποίες παραδόσεις και αναμνήσεις αποτέλεσαν τους δύο πόλους έλξης και δημιουργικούς πυρήνες της τέχνης του. Το διήγημα, επίσης, τον έκανε να νιώθει ελεύθερος γιατί δεν υπήρχε πριν απ' αυτόν μια ελληνική λογοτεχνική διηγηματογραφική παράδοση που θα τον δέσμευε –όπως, αντίθετα, συνέβη με το ποιητικό έργο του, όπου είχε πίσω του την ποιητική παράδοση των Φαναριωτών και της Αθηναϊκής Σχολής.

Ίσως, όμως, από το γεγονός αυτό να ξεκινά και ο λόγος για τον οποίο ο Βιζυηνός εγκατέλειψε το διήγημα: από το γεγονός, δηλαδή, πως έχοντας τη

δυνατότητα να κινηθεί τόσο ελεύθερα μέσα σ' αυτό το λογοτεχνικό είδος, μπόρεσε –ή αφέθηκε– να βάλει μέσα σ' αυτό μεγάλο μέρος από τον εαυτό του και τη ζωή του, μεγάλο δηλαδή μέρος από αυτό που ονομάσαμε «μύθους» της ζωής του.

Με το διήγημα, λοιπόν, έκανε αυτό το μεγάλο τόλμημα: τους μύθους της ζωής του, που έως τότε λάνθαναν ή περιστασιακά προέκυπταν μες στο ποιητικό έργο του, να τους κάνει σαφώς προσδιορισμένους μύθους του πεζογραφικού έργου του, να τους κάνει δηλαδή μοτίβα πάνω στα οποία βασίστηκε και αναπτύχθηκε η μυθοπλασία του. Το γεγονός αυτό είχε για τον Βιζυηνό τη σημασία ενός διακριτικού αλλά και βαθύτατου παράπνου που έμεινε, όμως, χωρίς ανταπόκριση. Αυτή η έλλειψη ανταπόκρισης πρέπει να τον έπεισε πως δεν είχε πια σε ποιους ν' απευθυνθεί· κι επειδή η λογοτεχνική γραφή για τον Βιζυηνό –είτε ποιητική είτε πεζογραφική είναι αυτή– προϋποθέτει την παρουσία του δευτέρου προσώπου, η απόσυρση - αφάνεια - απουσία αυτού του προσώπου στο οποίο απευθύνεται ο λόγος του αναιρεί και την αιτία ή το κίνητρο της γραφής.

Βαγγέλης Αθανασόπουλος, *Οι μύθοι της ζωής και του έργου του Γ. Βιζυηνού*,
Εκδ. Καρδαμίτσα, 1996, σσ. 154, 155

4. Ο Βιζυηνός και η γλώσσα

Στην κατηγορία των λογοτεχνών που φέρνουν τη σφραγίδα της θείας δωρεάς ανήκει και ο Βιζυηνός. Μόνο που ο Βιζυηνός υπήρξε σε όλη του τη ζωή ένας *επαμφοτερίζων*. Με το νου και με την καρδιά είναι ένας *δημοτικιστής*, όπως δείχνει και το πεζογράφημά του «Διατί η μηλιά δεν έγινε μηλέα», αλλά στην πράξη προτιμά να φοράει το ψηλό κολάρο και τον «πομπέ» της καθαρεύουσας. Σε αυτή την αμφίρροπη στάση ίσως βασικά να επηρεαζόταν και από τη διπλή του ιδιότητα, του λογοτέχνη αλλά και του επιστήμονα...

Η θέση λοιπόν και η ιδεολογία του Βιζυηνού απέναντι στο γλωσσικό πρόβλημα και γενικότερα το πρόβλημα της νεοελληνικής πνευματικής ζωής είναι ξεκαθαρισμένη. Θεωρητικά θερμός υπέρμαχος της δημοτικής, στην πράξη όμως ένας μετριοπαθής καθαρευουσιάνος...

...Τα διηγήματα του Βιζυηνού είναι γραμμένα σε μιαν απλούστερη, σχετικά κομψή και –πράγμα παράξενο– σχετικά θερμή καθαρεύουσα...

Όχι σπάνια όμως η αφήγηση αποβάλλει και αυτόν το μετριοπαθή γλωσσικό καθωσπρεπισμό και πλησιάζει το λόγο της καθημερινής ζωής και πράξης...

Αυτό γίνεται κυρίως στα σημεία εκείνα που υπάρχει διάλογος. Και στα πεζογραφήματα του Βιζυηνού, στα οποία η αφήγηση δεν είναι στατική, υπάρχει πυκνή δράση και συχνός διάλογος. Σε τέτοιες ακριβώς στιγμές είναι που η καθαρεύουσα παθαίνει καθίζηση και τα διάφορα πρόσωπα, κατά κανόνα απλοί άνθρωποι του λαού, εκφράζονται το καθένα με τη γλώσσα της δικής του καρδιάς και του δικού του περιβάλλοντος.

Παρατηρείται όμως και το αντίθετο φαινόμενο, τα λόγια δηλαδή των απλών ανθρώπων να ευπρεπίζονται «επί το καθαρότερον». Ωστόσο και η γλώσσα αυτή έχει τη δική της γοητεία. Ίσως να οφείλεται τούτο στο ότι τα πεζογραφήματα του Βιζυηνού δεν εξαντλούνται μέσα στις περιγραφικές τους δυνατότητες, αλλ' απλώνουν τις ρίζες τους βαθιά μέσα στην ανθρώπινη ψυχή. Η αλήθεια των προσώπων, λοιπόν, δίνει στο τέλος αλήθεια και στη γλώσσα τους.

Πολλές φορές επίσης η γλώσσα του Βιζυηνού διανθίζεται με ευφυολογήματα που θυμίζουν πολύ έντονα το Ροϊδη, χωρίς όμως να έχουν ούτε την τολμηρότητα των αντιθέσεων, ούτε το δηκτικό σαρκασμό εκείνου.

Κ. Μητσάκης, *Πορεία μέσα στο χρόνο*, ό.π., σσ. 105-107

5. Η χρήση του αυτοβιογραφικού στοιχείου

1. Πραγματικά, πέρα απ' αυτήν την πρώτη ύλη του βιώματος, αρχίζει η τέχνη της αφήγησης και της πλοκής. Γιατί ο Βιζυηνός δεν περιορίζεται στο αυτοβιογραφικό στοιχείο. Χρησιμοποιεί συνήθως το πρώτο πρόσωπο, επειδή, όπως πιστεύει κι ο Απόστολος Σαχίνης, του χρειάζεται «ένας τρόπος εκφραστικής αμεσότητας, ένας τρόπος προσωπικής συναισθηματικής συμμετοχής». Μα σκοπός του δεν είναι ν' αυτοβιογραφηθεί και ν' αφηγηθεί τα ατομικά του παθήματα και τα παθήματα της οικογένειάς του, αλλά να συνθέσει έργα ικανά να δώσουν μια εικόνα του ανθρώπινου δράματος, όπου ο μύθος, η πλοκή και τα πρόσωπα να κινούνται και να συμπλέκονται με τη δύναμη του μοιραίου. Ιδιαίτερα πρέπει να εξαρθεί η δραματική πυκνότητα και οι επεμβάσεις της μοίρας, που φέρνουν τους χαρακτήρες αντιμέτωπους, καθώς από το ένα, το αρχικό μοιραίο γεγονός προκύπτουν στη συνέχεια άλλες δραματικές συνέπειες, με αντίχτυπο πάνω σε όλους.

Κώστας Στεργιόπουλος, *Περιδιαβάζοντας*, Τόμος Βα, Στο χώρο της παλιάς πεζογραφίας μας, Εκδόσεις Κέδρος, σ. 47

2. Η καταφυγή, επίσης, αυτή δεν εξαρτάται αποκλειστικά από εκείνη την υπερβολική –και παιδικότροπη– ευαισθησία του που τον ωθούσε στην αναζήτηση παρηγοριάς ή και βοήθειας από τους άλλους, ευαισθησία που εκδηλώθηκε από πολύ νωρίς με τα ποιήματά του.

Η καταφυγή του σε αυτοβιογραφικό υλικό θα μπορούσε, επίσης, να αποτελεί εκδήλωση της προσπάθειάς του για διατήρηση κάποιων στοιχείων από το παρελθόν του και για την αναζήτηση ανάμεσα σ' αυτά κάποιων βασικών στοιχείων της ύπαρξής του. Θα μπορούσε ακόμη να αποτελεί ένδειξη κάποι-ας πιθανής ευχαρίστησης του συγγραφέα να μιλά –έστω και χωρίς να το δηλώνει άμεσα– για τον εαυτό του, δηλαδή για τη ζωή του.

Πέρα, όμως, από όλους αυτούς τους λόγους της καταφυγής του Βιζυηνού σε αυτοβιογραφικό αφηγηματικό υλικό, την κυριότερη σχετική αιτία αποτελεί η ανάγκη του να διαθέτει η διήγησή του μια πραγματολογική διάσταση.

Βαγγέλης Αθανασόπουλος, Οι μύθοι της ζωής..., ό.π., σ. 159

6. Οι προσωπικοί μύθοι του Βιζυηνού

Στην περίπτωση του Βιζυηνού η αναζήτηση των προσωπικών μύθων έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί αυτοί αντανakλούν τις ψυχολογικές συγκρούσεις του συγγραφέα. Οι συγκρούσεις αυτές υφίστανται ανάμεσα σ' αυτόν και στην κοινωνική ή όποια άλλη περιβάλλουσα πραγματικότητα κυρίως, αλλά κι ανάμεσα σ' αυτόν και στον εαυτό του κατά δεύτερο λόγο.

Ακόμη, μέσα από τους προσωπικούς μύθους διαφαίνονται οι ιδανικές ή δυνατές λύσεις που ο συγγραφέας θα ήθελε, ή που αυτός κατορθώνει να δώσει σ' αυτές τις ψυχολογικές συγκρούσεις. Οι προσωπικοί μύθοι, λοιπόν, με τη λειτουργία τους αυτή γίνονται πολύ διαφωτιστικοί σε ό,τι αφορά τις αιτίες ή τις συνθήκες δημιουργίας του πεζογραφικού έργου του Βιζυηνού, καθώς και τις αιτίες ή τις συνθήκες της διακοπής αυτής της δημιουργίας.

Έχει γίνει, βέβαια, σαφές πως οι μύθοι που εμπνυχώνουν το έργο του Βιζυηνού δεν είναι αποκλειστικός καρπός της δημιουργικής φαντασίας του. Ο Βιζυηνός δεν κατεσκεύασε με το έργο του μύθους· αντίθετα, διαπιστώνουμε πως κατά τη συγκρότηση του πεζογραφικού έργου του κατά βάση καταφεύγει σ' έναν προσωπικά υπαρκτό κόσμο –έστω κι αν αυτό γίνεται μέσα από την ανάμνηση. Αυτό είναι απόρροια της προσπάθειάς του να υλοποιήσει μέσα στη ζωή του κάποιους μύθους, καθώς και του συνακόλουθου γεγονότος πως η λογοτεχνία ουσιαστικά υπήρξε ένα μέσο υπηρετήσης αυτών των μύθων της ζωής του. Αυτός είναι και ο λόγος που το πεζογραφι-

κό έργο του διαθέτει μια τόσο έντονη πραγματολογική διάσταση που ξεκινώντας από την περισσότερη ή λιγότερη μακρινή ανάμνηση, συχνά επεκτείνεται προς την περιοχή της επιστήμης (της ψυχολογίας κυρίως) και των λαϊκών παραδόσεων.

Βαγγέλης Αθανασόπουλος, *Οι μύθοι της ζωής και του έργου του Γ. Βιζυηνού*,
ό.π., σσ. 156, 157

7. Στοιχεία της αφήγησης στον Βιζυηνό

1. ...Η διαφορά στο χειρισμό της οπτικής γωνίας ανάμεσα στο Βικέλα και το Βιζυηνό, θα μπορούσε να πει κανείς ότι εκφράζει μικροσκοπικά και τη διαφορά ανάμεσα στο ευθύγραμμο απομνημόνευμα και το έντεχνο λογοτέχνημα ή σημαίνει κατά κάποιο τρόπο τη μετάβαση του ελληνικού αφηγηματικού λόγου από τη διήγηση στην αφήγηση, από την ιστοριογραφία στην πεζογραφία, ένα πέρασμα που σημαδεύεται έντονα από την περιπλοκότερη και την εσωτερικότερη αφηγηματική προοπτική του Βιζυηνού.

Σε αυτόν τελικά η οπτική γωνία είναι ιδιαίτερη, γιατί και η πλοκή των περισσότερων διηγημάτων του είναι σχεδόν μοναδική. Ο Βιζυηνός είναι ο πρώτος νεοέλληνας πεζογράφος που βασίζει την πλοκή του στο αίνιγμα και το στοιχείο αυτό μαζί με το χρονικό ανάπτυγμά της έδωσαν την ευκαιρία σε αρκετούς, με πρώτο τον Παλαμά, να υποστηρίξουν ότι τα διηγήματά του έχουν τις προϋποθέσεις μυθιστορήματος. Πολύ δύσκολα θα ξαναβρούμε στην ελληνική πρόζα πλοκή σαν του Βιζυηνού που να εκμεταλλεύεται τόσο καλά την εσωτερική εστίαση και αυτό γιατί το κυρίαρχο μοντέλο οργάνωσης της δράσης σε αρκετές νουβέλες και διηγήματα είναι τελείως διαφορετικό. Βασίζεται, κυρίως, στην τριμερή διάταξη των συμβάντων ακολουθώντας το σχήμα: αρχική κατάσταση - ανατροπή της - νέα κατάσταση, παρά στο αίνιγμα ή στην απορία.

Δημήτρης Τζιόβας, *Το παλίμψηστο της ελληνικής αφήγησης*,
Εκδ. Οδυσσέας, 1993, σσ. 49-50.

2. Μελετώντας την αφηγηματική προοπτική στα διηγήματα του Βιζυηνού, ο Massimo Peri υποστηρίζει ότι ο αφηγητής σε πρώτο πρόσωπο βάζει συχνά κάποιους περιορισμούς στον εαυτό του αποσιωπώντας τις πληροφορίες που απέκτησε εκ των υστέρων και δίνοντάς μας μόνο τις πληροφορίες που είχε κατά τη στιγμή της δράσης, κάτι που ο αφηγητής ενός αφηγήματος σε τρίτο πρόσωπο συνήθως δεν κάνει. Και αυτός ακριβώς ο περιορισμός διαφοροποιεί, σύμφωνα με τον ίδιο, τα διηγήματα του Βιζυηνού από το

Λουκή Λάρα του Βικέλα. Αν και η παρατήρηση αυτή είναι ορθή, ο Peri παραγνωρίζει εδώ τις επιταγές που επιβάλλει η πλοκή στο Βιζυηνό, μολονότι αργότερα τις επισημαίνει παρεμπιπτόντως. Μια πλοκή-αίνιγμα δύσκολα θα μπορούσε να λειτουργήσει πετυχημένα χωρίς περιορισμένη εσωτερική εστίαση, κάτι που δεν είναι απαραίτητο στο Βικέλα, εφόσον η δομή του *Λουκή Λάρα* είναι ελάχιστα αινιγματική και ο αφηγητής τείνει να βλέπει τα γεγονότα ελεύθερα, μέσα από την προοπτική του παρόντος του και όχι του παρελθόντος του...

Δημήτρης Τζιόβας, *ό.π.*, σ. 49

3. Η χωροχρονική απόσταση, ιδιαίτερα στην ελληνική ηθογραφία, ανάμεσα στο συγγραφέα και το θέμα του ενέχει δυνάμει διαλογικό χαρακτήρα, αν λάβουμε υπόψη ότι ορισμένοι συγγραφείς είτε ζούσαν στο εξωτερικό και έγραφαν για τους Έλληνες της διασποράς (Δροσίνης, Εφταλιώτης) είτε μακριά από το γενέθλιο τόπο τους (Παπαδιαμάντης). Ο συγγραφέας λειτουργούσε εν είδει ανταποκριτή/διαμεσολαβητή στο διάλογο ή στη διαμάχη εσωτερικού και εξωτερικού, μητρόπολης και επαρχίας, χωρικών και λογίων, αγροτικού και αστικού τρόπου ζωής. Διάλογος που μεταφέρεται ενίοτε και στον ίδιο τους τον εαυτό, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του Βιζυηνού, ανάμεσα στο συγγραφέα/αφηγητή ως ενήλικα και πεπαιδευμένο που εκφράζεται στην καθαρεύουσα και στην παιδική του ηλικία ή εφηβεία που αναφέρεται στην αγροτική ζωή του γενέθλιου χώρου του και αναπαρίσταται μέσω της δημοτικής των διαλόγων. Αυτή η ιδιότυπη διγλωσσία αποκαλύπτει ένα συγγραφικό/αφηγηματικό υποκείμενο διαλογικά διαμορφωμένο μέσα από τη συνύπαρξη ή την αντιπαλότητα διαφορετικών φωνών, λόγων, χώρων, τρόπων ζωής και αναμνήσεων.

Δημήτρης Τζιόβας, *ό.π.*, σ. 167

8. Ο χρόνος

Ο αφηγηματικός χρόνος δεν ταυτίζεται (και δεν πρέπει να συγχέεται) με το χρόνο της υπόθεσης. Ο πρώτος κατανέμεται εδώ σε πολυσέλιδα αφηγηματικά σύνολα, μολονότι όχι ισομεγέθη. Ο δεύτερος παρουσιάζει αξιοσημείωτη ποικιλία, έτσι που να μπορεί να καλύπτει ένα διήμερο («Το μόνον της ζωής του ταξειδίου»), λίγες μέρες ναυσιπλοΐας («Μεταξύ Πειραιώς και Νεαπόλεως»)... Το συντομότερο διήγημα του Βιζυηνού, «Το αμάρτημα της μητρός μου», εκτείνεται σ' ένα διάστημα 28 περίπου χρόνων.

Παν. Μουλλάς, «Το νεοελληνικό διήγημα και ο Γ.Μ. Βιζυηνός»
(Εισαγωγή στο Γ.Μ. Βιζυηνός, Νεοελληνικά Διηγήματα,
επιμέλεια Παν. Μουλλάς, ΝΕΒ, Ερμής, Αθήνα, 1980, σ. ιηα

9. Οι περιγραφές

Τι λειτουργίες καλύπτουν οι περιγραφές μέσα στο αφηγηματικό έργο του Βιζυηνού; Ασφαλώς θα ήταν λάθος να τις αντιμετωπίσουμε σαν διακοσμητικές παρενθέσεις ή, τουλάχιστο, σαν συνειδητά ξεστρατίσματα προορισμένα να καθυστερήσουν για λίγο την αφήγηση... Έχουμε λοιπόν να κάνουμε όχι με παρεμβλητά «ξένα σώματα», αλλά με οργανικά μέρη του κειμένου και της αφήγησης. Ο ρόλος τους είναι πολλαπλός: να συμπληρώνουν τα κενά, να δημιουργούν αντιθέσεις, να εντείνουν τις δραματικές καταστάσεις, να στήνουν μυστικές γέφυρες ανάμεσα στους ανθρώπους και στα πράγματα.

Παν. Μουλλάς, *ό.π.*, σ. ρα

10. «Το αμάρτημα της μητρός μου»

1. Δίνει την εντύπωση αυτοβιογραφικού κειμένου, λόγω της κτητικής αντωνυμίας στον τίτλο, της πρωτοπρόσωπης αφήγησης και των ονομάτων του αφηγητή –το Γιωργί, ο Γιωργής (7, 16)– και της μητέρας του –Δεσποινιώ η Μηχαλιέσσα (15)– που ταυτίζονται με τα ονόματα του συγγραφέα και της μητέρας του.

Η αφήγηση ανελίσσεται με το διάλογο του αφηγητή και της μητέρας του. Ο λόγος της μητέρας είναι το αντικείμενο του λόγου του αφηγητή και συγκεκριμένα η σχέση μεταξύ του λόγου του παρόντος (των πράξεων της μητέρας, των οποίων είναι αυτόπτης μάρτυς ο αφηγητής) και του παρελθό-

ντος (της αφήγησης της μητέρας για τα συμβάντα). Η διάκριση αυτή όμως παρουσιάζει μια ρωγμή, διότι ο λόγος της μητέρας ορίζει το λόγο του αφηγητή, ο λόγος του αφηγητή δηλαδή δεν μπορεί να παρατηρήσει εκ των έξω το λόγο της μητέρας, δεν μπορεί να τον εξηγήσει αντικειμενικά, αλλά βρίσκεται ταυτόχρονα σε κριτική απόσταση και συναισθηματική εξάρτηση από αυτόν.

Ο αφηγητής και η μητέρα του είναι τα μόνα πρόσωπα με αφηγηματικές λειτουργίες στο κείμενο· τα υπόλοιπα πρόσωπα αποτελούν απλώς σημεία αναφοράς, σημάδια ότι υπάρχει κοινωνία και οικογένεια. Έτσι, η δυαδική αφηγηματική δομή προσφέρει δύο δυνατότητες εισόδου: από την οπτική γωνία του αφηγητή ή από την οπτική γωνία της μητέρας...

...η οπτική γωνία της μητέρας παραμένει αμετάβλητη καθ' όλη τη διάρκεια της αφήγησης, ενώ η οπτική γωνία του αφηγητή μεταβάλλεται, καθώς κατανοεί καλύτερα τόσο το τι έχει συμβεί όσο και από ποια αίτια διέπεται η συμπεριφορά της μητέρας. Η μεταβολή της οπτικής γωνίας του αφηγητή υποβοηθείται από τη μεγάλη διάρκεια της αφήγησης και από το γεγονός ότι αυτός δεν αφηγείται από ένα ορισμένο χρονικό σημείο αλλά παρακολουθεί τα γεγονότα αφηγούμενος ταυτόχρονα, από μικρό παιδί έως ώριμος άνδρας.

Μιχάλης Χρυσανθόπουλος, *Μεταξύ φαντασίας και μνήμης*,
Αναγνώσεις 3 - Εστία, 1994, σσ. 31, 32.

2. Το διήγημα, ήδη στην πρώτη του σελίδα, προσδιορίζει τα αντιθετικά ζεύγη που θα καθορίσουν το νόημα: το πρώτο ζεύγος, ο ενικός και ο πληθυντικός αριθμός· το δεύτερο, το κορίτσι και τα αγόρια· το τρίτο, ο νεκρός (πατέρας, που τα ρούχα του ντύνουν τα αγόρια) και οι ζωντανοί (μητέρα και παιδιά)· το τέταρτο, το συναίσθημα ή η πρόθεση (η αδέκαστος ενδόμυχος στοργή της μητρός) και οι πράξεις, που φυσικά γεννούν ζηλοτυπίες· το πέμπτο, η γνώση και οι απορίες. Τα πέντε αυτά ζεύγη θα οροθετήσουν την αναζήτηση του νοήματος, τον προσδιορισμό δηλαδή του αμαρτήματος, που προεξαγγέλλεται ήδη με τον τίτλο του διηγήματος.

Μιχάλης Χρυσανθόπουλος, *Μεταξύ φαντασίας και μνήμης*, ό.π., σ. 36

3. Στο πρώτο μέρος του διηγήματος, ο λόγος του αφηγητή περιστρέφεται γύρω από την εμπειρία του από την αδελφή του, την Αννιώ. Στο δεύτερο μέρος, ο λόγος του αφηγητή, ο οποίος επιστρέφει «μετά μακράν απουσίαν» (19), ασχολείται με το λόγο της μητέρας που περιστρέφεται γύρω από την εμπειρία της από την πρώτη κόρη της, την Αννιώ. Η χρονικά πρότερη εμπει-

ρία στο επίπεδο της ιστορίας παρουσιάζεται μετά τη χρονικά ύστερη (ανάληψη, κατά Genette). Όμως ο αναχρονισμός αυτός λειτουργεί ερμηνευτικά ως προς τον αναγνώστη, διότι του δείχνει ότι ο λόγος του αφηγητή της πρωτοπρόσωπης αφήγησης, ο λόγος της αυθεντίας δηλαδή, έχει διαμορφωθεί με βάση την πλάνη. Ο αναγνώστης καλείται να βρει ο ίδιος ποιος είναι αξιόπιστος και να μην αρκείται στις συμβάσεις.

Μιχάλης Χρυσανθόπουλος, *Μεταξύ φαντασίας και μνήμης*, ό.π., σ. 40

4. Το αμάρτημα ορίζεται ως παράβαση του ηθικού ή του θείου νόμου. Στο διήγημα η μητέρα αναφέρεται στην αμαρτία της, όταν εξηγεί στον αφηγητή πως, έχοντας περάσει ένα βράδυ χορού και διασκέδασης, πήγε να θηλάσει το παιδί της, την πήρε ο ύπνος από την κούραση, «το πλάκωσε» κι όταν ξύπνησε «ήταν απεθαμένο» (21-23). Η αμέλειά της οδήγησε στο θάνατο του παιδιού της, διότι παρέβη τον ηθικό νόμο που καθορίζει τα μητρικά της καθήκοντα. Αυτό είναι το αμάρτημα της μητέρας, ή μάλλον το πρώτο της αμάρτημα στο χρόνο της ιστορίας. Είναι όμως το δεύτερό της αμάρτημα στο χρόνο –και στο χώρο– της αφήγησης...

Η εκπεφρασμένη επιθυμία της μητέρας να «πάρει» ο Θεός τα αγόρια της και να της «αφήσει» το κορίτσι συνιστά αμάρτημα...

Το δεύτερο, ως προς τον ιστορικό χρόνο, αμάρτημα είναι το πρώτο ως προς τον αφηγηματικό χρόνο, διότι μόνο έτσι γίνεται σαφής η σημασία της επιθυμίας ως συστατικού στοιχείου του αμαρτήματος.

Μιχάλης Χρυσανθόπουλος, *Μεταξύ φαντασίας και μνήμης*, σσ. 45-47

Επισημάνσεις

- Αναγκαία είναι η ανάδειξη του αυτοβιογραφικού και βιωματικού στοιχείου του κειμένου.
- Κατά τη διδασκαλία πρέπει να εντοπιστούν τα ψυχογραφικά χαρακτηριστικά του διηγήματος.
- Θα πρέπει να καταδειχθεί επίσης η κυριαρχία του μέτρου στην απόδοση του δράματος και η απουσία ακροτήτων και υπερβολών.
- Θα πρέπει να συζητηθούν επίσης όσα σημεία του κειμένου αποκαλύπτουν τη διείσδυση στο ψυχικό βάθος των κειμενικών προσώπων.
- Ο λαογραφικός θησαυρός στο *Αμάρτημα της μητρός μου* (λαϊκές αντιλήψεις για την έκβαση της αρρώστιας, ιεροτελεστικό ανακάλυμμα της ψυχής ενός πεθαμένου προσφιλούς προσώπου, το εθιμικό της υιοθεσίας

κ.ά.), μπορεί να αποτελέσει υπόβαθρο για γόνιμες συζητήσεις.

- Μπορεί επίσης να διερευνηθεί το ηθογραφικό στοιχείο του κειμένου, όπως προκύπτει, εκτός των άλλων, από τον κύκλο της ζωής: γέννηση, θάνατος, χαρές, πίκρες...

- Αξιοπρόσεκτος είναι ακόμα ο μικρόκοσμος που αναδύεται μέσα από τις πολλαπλές σχέσεις των ατόμων.

- Αναγκαία είναι η εστίαση της προσοχής στα εξής ζητήματα:

- την ωριμότητα στην τεχνική της δομής

- τη λειτουργία των περιγραφών στο σώμα της αφήγησης

- τη μυθοπλασία του Βιζυηνού

- τη δυαδική αφηγηματική δομή (οπτική γωνία του αφηγητή και οπτική γωνία της μητέρας).

- Καθώς το διήγημα αποτελεί ψυχολογική ανάλυση οικογενειακών σχέσεων, ας προσεχθούν ιδιαίτερα η σχέση αφηγητή-μητέρας και η σχέση μητέρας με τα αρσενικά και τα θηλυκά παιδιά. Η μελέτη αυτών των σχέσεων θα βοηθήσει την κατανόηση των χαρακτήρων.

- Η ενασχόληση με την αποκάλυψη και κάθαρση του τέλους θα ήταν χρήσιμη από κάθε άποψη.

Προγραμματισμός Διδασκαλίας και Στόχοι

Επειδή ο συνολικός χρόνος που απαιτείται για την ανάγνωση του έργου του Γεωργίου Βιζυηνού «Το αμάρτημα της μητρός μου» είναι περίπου 60α και, κατά δεύτερο, οι προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι (σε κάθε περίπτωση ο διδάσκων είναι ελεύθερος να ακολουθήσει το ερμηνευτικό μοντέλο και τις ερμηνευτικές διόδους που κρίνει ο ίδιος ως καταλληλότερες), αφορούν στην παρουσίαση των **αφηγηματικών τεχνικών**, στην επισήμανση των χαρακτηριστικών του ως **ψυχογραφήματος** και, τέλος, στην ανάδειξη των ιδιαίτερων **λαογραφικών στοιχείων** του συγκεκριμένου διηγήματος, προτείνεται στον διδάσκοντα ο ακόλουθος διδακτικός προγραμματισμός:

1η διδακτική ώρα: Γνωριμία της τάξης με το έργο και την προσωπικότητα του Γεωργίου Βιζυηνού. Παρουσίαση και πρώτη επαφή με «Το αμάρτημα της μητρός μου». Συστήνεται στους μαθητές η κατ' οίκον ανάγνωσή του.

2η διδακτική ώρα: Ανάγνωση από τον διδάσκοντα και γλωσσική, λεξιλογική προσέγγιση του κειμένου από την αρχή: «*Άλλην αδελφήν δεν είχομεν...*» έως του σημείου «*...εγλύτωσεν από τα βάσανά του!*».

3η διδακτική ώρα: Ανάγνωση από τον διδάσκοντα και γλωσσική, λεξιλογική προσέγγιση του κειμένου από το: «*Πολλοί είχαν κατηγορήσει την μητέ-*

ρα μου...» μέχρι το τέλος «...και εγώ εσιώπησα».

4η διδακτική ώρα: Εξέταση των αφηγηματικών στοιχείων και αρετών του διηγήματος.

5η διδακτική ώρα: Ανάλυση και εξέταση των ψυχογραφικών χαρακτηριστικών.

6η διδακτική ώρα: Παρουσίαση των λαογραφικών στοιχείων.

7η διδακτική ώρα: Γενική θεώρηση, συνθετικές εργασίες, συζήτηση.

Στην περίπτωση, ωστόσο, κατά την οποία ο διδάσκων θα προτιμούσε να εξετάσει τα τρία ζητήματα (**αφηγηματικές τεχνικές, ψυχογραφική πλευρά και λαογραφικά στοιχεία**) όχι σε μεμονωμένες διδακτικές ώρες, αλλά ταυτόχρονα με την ανάγνωση του έργου, τότε κρίνεται σκόπιμη η σχετική αναδιάρθρωση του προηγούμενου διδακτικού σχεδιασμού και ο διαχωρισμός του κειμένου σε επιμέρους ενότητες. Με αυτό το σκεπτικό κατατίθεται ένας δεύτερος προγραμματισμός:

1η διδακτική ώρα: Γνωριμία της τάξης με το έργο και την προσωπικότητα του Γεωργίου Βιζυηνού. Παρουσίαση και πρώτη επαφή με «Το αμάρτημα της μητρός μου». Συστήνεται στους μαθητές η κατ' οίκον ανάγνωση του βιβλίου.

2η διδακτική ώρα: «*Άλλην αδελφὴν δεν εἶχομεν... και εκράτησεν μόνον ἐμέ πλησίον της*». Ανάγνωση και ερμηνευτική προσέγγιση.

3η διδακτική ώρα: «*Ἐνθυμούμαι ἀκόμη... ἐγλύτωσεν ἀπὸ τα βάσανά του!*». Ανάγνωση και ερμηνευτική προσέγγιση.

4η διδακτική ώρα: «*Πολλοὶ εἶχον κατηγορήσει την μητέρα μου... και ἀπηρχόμην εἰς τα ξένα*». Ανάγνωση και ερμηνευτική προσέγγιση.

5η διδακτική ώρα: «*Ἡ μήτηρ βεβαίως... ἀλλ' ἰσχυροῦ τινος φόβου*». Ανάγνωση και ερμηνευτική προσέγγιση.

6η διδακτική ώρα: «*Ἡ μήτηρ μου ἐκρέμασε την κεφαλὴ... και ἐγώ εσιώπησα*». Ανάγνωση και ερμηνευτική προσέγγιση.

7η διδακτική ώρα: Γενική θεώρηση, συνθετικές εργασίες, συζήτηση.

Αε ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- **Σχολιασμός αφήγησης:** η ιστορία δίνεται μέσα από την περιορισμένη προοπτική του αφηγητή-πρωταγωνιστή. Η αφήγηση είναι μεταγενέστερη των γεγονότων και η εστίαση τείνει να γίνει συγχρονική, με αποτέλεσμα να συμμεριζόμαστε τις ανησυχίες, τους φόβους και τις απορίες μιας παιδικής συνείδησης. Παράλληλα, είναι εμφανής η διάσταση ανάμεσα στον ώριμο αφηγητή και στην παιδική συνείδηση που προσλαμβάνει τα

συμβάντα. Επίσης, πιο περίπλοκη και εσωτερικότερη είναι η αφηγηματική προοπτική του Βιζυηνού· οριοθετεί τη μετάβαση από τη διήγηση στην αφήγηση, από την ιστορία στην πεζογραφία.

- Σχολιασμός πλοκής: έντονα είναι τα χαρακτηριστικά της έκπληξης, της αγωνίας και του αινίγματος. Το διήγημα εξυφαίνεται και παρουσιάζεται κατά τέτοιο τρόπο, που θα ταίριαζε σε αστυνομικές ιστορίες.
- Άλλα στοιχεία: η ποικιλία της γλώσσας και ο τρόπος που υπηρετεί το κείμενο –η χρήση του χρόνου (προλήψεις - αναλήψεις) που σπάει την ευθύγραμμη αφήγηση και έτσι παύει να είναι γραμμικός –ο ρυθμός στην εξέλιξη του μύθου σε αναλογία με το «μπρος-πίσω» του χρόνου –η ωριμότητα στην τεχνική της δομής–, η χρήση του διαλόγου, καθώς αποβάλλεται ο καθωσπρεπισμός και πλησιάζει τον λόγο της καθημερινότητας (αν και μερικές φορές συμβαίνει το αντίθετο: λόγια απλών ανθρώπων ευπρεπίζονται «επί το καθαρότερον»).
- Εστίαση του αναγνωστικού και ερμηνευτικού ενδιαφέροντος στις σημαντικότερες σκηνές του διηγήματος: *...πάρε μου όποιο θέλεις κι άφησέ μου το κορίτσι...* –διάσωση του Γιωργή στο ποτάμι– επίκληση του πνεύματος του πεθαμένου πατέρα πριν από τον θάνατο της Αννιώς –αναδρομική αφήγηση - «εξομολόγηση» του αμαρτήματος στον Γιωργή– εξομολόγηση στον Πατριάρχη.

Βα ΨΥΧΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- Το διήγημα αποτελεί ψυχολογική ανάλυση οικογενειακών σχέσεων: σχέση αφηγητή-μητέρας, σχέση μητέρας με τα αρσενικά παιδιά της, σχέση μητέρας με τα θηλυκά παιδιά της.
- Έντονο το αυτοβιογραφικό και το βιοματικό στοιχείο.
- Η επιμονή του συγγραφέα στον εσωτερικό κόσμο των κειμενικών προσώπων, η διεύδυση στο ψυχικό βάθος, οι αληθινές σχέσεις των προσώπων.
- Η σωστή περιγραφή και απόδοση του ψυχικού δράματος της μητέρας.
- Κυριαρχία του μέτρου στην απόδοση του δράματος, χωρίς ακρότητες και υπερβολές.
- Η αποκάλυψη και η κάθαρση του τέλους.

Γα ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- Από το διήγημα περνάει όλος ο κύκλος της θρακιώτικης ζωής: γέννηση,

θάνατος, χαρές, πίκρες...

- Ο λαογραφικός θησαυρός στην πεζογραφία του Γ.Βιζυηνού και ειδικότερα στο «Αμάρτημα της μητρός μου»: λαϊκές αντιλήψεις για την έκβαση της αρρώστιας, ιεροτελεστία επίκλησης της ψυχής ενός πεθαμένου προσφιλούς προσώπου, το εθιμικό της υιοθεσίας κ.ά.π.
- Στο διήγημα συντελείται η αποκάλυψη ενός ολόκληρου μικρόκοσμου μέσα από τις πολλαπλές σχέσεις των ατόμων που το αποτελούν με το φυσικό και μεταφυσικό τους περιβάλλον και όχι απλώς η διερεύνηση ενός συγκεκριμένου και περιορισμένου ανθρώπινου τοπίου.
- Έντονο και προς εξέταση το ανάγλυφο ηθογραφικό στοιχείο.